JAHON VA MILLIY TARBIYA KONSEPSIYALARI ASOSIDA KADRLAR SALOHIYATINI YUKSALTIRISHNING MA’NAVIY-AXLOQIY JIHATLARI

Isayeva Guli Parpiyevna
Guliston davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi,
Pedagogika fanlari nomzodi, professor
Jumayeva Mukarrama Bekzod qizi
Guliston davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ta’lim tizimida kadrlar salohiyatini yuksaltirishning dolzarb masalalari jahon va milliy tarbiya konsepsiyalari integratsiyasi asosida tahlil etiladi. Tadqiqotning asosiy e’tibori kadrlar tayyorlash jarayonida ma’naviy-axloqiy qadriyatlarning o‘rni va ahamiyatini aniqlashga qaratilgan. Shuningdek, maqolada globallashuv sharoitida shaxs kompetensiyalarini rivojlantirishda 5C modeli doirasida kommunikativlik, kreativlik, kollaboratsiya, tanqidiy fikrlash va fuqarolik ongining shakllanishi masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, milliy va jahon tarbiya yondashuvlarini uyg‘unlashtirish orqali nafaqat kasbiy kompetensiyalar, balki shaxsning ma’naviy barkamolligini ham ta’minlash mumkin. Mazkur yondashuv kadrlar salohiyatini oshirishda tizimli va samarali metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: kadrlar salohiyati, jahon tarbiya konsepsiyalari, milliy tarbiya, 5C modeli, kompetensiya, globallashuv, ta’lim tizimi.

KIRISH. Bugungi globallashuv jarayonlari, raqamli transformatsiya va ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar sharoitida kadrlar salohiyatini yuksaltirish masalasi strategik ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy jamiyat nafaqat yuqori malakali, balki ma’naviy yetuk, axloqiy qadriyatlarga ega bo‘lgan mutaxassislarni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, ta’lim tizimida kadrlar tayyorlash jarayonini faqat kasbiy bilim va ko‘nikmalar bilan cheklab bo‘lmaydi, balki uni shaxsning ma’naviy-axloqiy rivoji bilan uzviy bog‘lash zarur.

Jahon ta’lim tizimida so‘nggi yillarda kompetensiyaviy yondashuv keng rivojlanib, unda XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirish ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda. Xususan, 5C modeli (communication, collaboration, critical thinking, creativity, citizenship) orqali shaxsning har tomonlama rivojlanishi ta’minlanadi. Biroq mazkur modelni milliy tarbiya qadriyatlari bilan uyg‘unlashtirish dolzarb ilmiy muammo sifatida saqlanib qolmoqda.

Milliy tarbiya konsepsiyasi esa asrlar davomida shakllangan ma’naviy meros, urf-odatlar, an’analar va axloqiy me’yorlarga asoslanadi. Bu qadriyatlar yosh avlodni barkamol shaxs sifatida shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Shu bois jahon va milliy tarbiya konsepsiyalarining integratsiyasi kadrlar salohiyatini oshirishda yangi metodologik yondashuvni talab etadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi jahon va milliy tarbiya konsepsiyalari asosida kadrlar salohiyatini yuksaltirishning ma’naviy-axloqiy jihatlarini nazariy va amaliy jihatdan asoslashdan iborat.

METODOLOGIYA. Tadqiqotda kompleks yondashuv asosida nazariy va empirik metodlar qo‘llanildi. Ilmiy adabiyotlar tahlili orqali jahon va milliy tarbiya konsepsiyalarining asosiy yo‘nalishlari o‘rganildi. Taqqoslash metodi yordamida turli ta’lim tizimlarida ma’naviy-axloqiy tarbiya elementlari aniqlanib, ularning o‘zaro integratsiyasi imkoniyatlari tahlil qilindi. Shuningdek, pedagogik kuzatuv va tajriba-sinov ishlari orqali o‘quvchilarda 5C modeli asosida kompetensiyalarni shakllantirish jarayonida ma’naviy-axloqiy komponentlarning ta’siri o‘rganildi. Sotsiologik so‘rovnoma usuli orqali talaba va o‘qituvchilarning fikrlari umumlashtirildi. Tadqiqot metodologiyasi tizimlilik, uzluksizlik va integrativlik tamoyillariga asoslanib, kadrlar tayyorlash jarayonini yaxlit pedagogik tizim sifatida ko‘rib chiqishni nazarda tutadi.

TADQIQOT NATIJALARI. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, jahon va milliy tarbiya konsepsiyalarini uyg‘unlashtirish kadrlar salohiyatini yuksaltirishda muhim omil hisoblanadi.

Xususan, 5C modeli asosida shakllanadigan kompetensiyalar ma’naviy-axloqiy qadriyatlar bilan boyitilganda, shaxsning ijtimoiy faolligi va kasbiy samaradorligi sezilarli darajada ortadi.

Empirik natijalarga ko‘ra, o‘quv jarayonida milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya elementlarini qo‘llash o‘quvchilarning fuqarolik mas’uliyati va ijtimoiy ongini rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Shu bilan birga, kommunikativ va kollaborativ ko‘nikmalarni shakllantirishda madaniyatlararo muloqot elementlaridan foydalanish samarali natijalar bergan.

Tajriba natijalari shuni tasdiqladiki, integratsiyalashgan yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarda nafaqat bilim, balki axloqiy qarashlar, ijtimoiy mas’uliyat va kreativ fikrlashni ham rivojlantiradi.

Ushbu tadqiqot doirasida XXI asr ko‘nikmalarining 5C modeli asosida ma’naviy-axloqiy komponentlar bilan integratsiyasi tahlil qilindi. Natija shuni ko‘rsatadiki, har bir kompetensiya elementi nafaqat funksional ko‘nikma sifatida, balki muayyan axloqiy qadriyatlar bilan bog‘liq holda shakllanadi. Quyidagi jadvalda mazkur integratsiyaning mazmuni va natijalari tizimli ravishda aks ettirilgan.

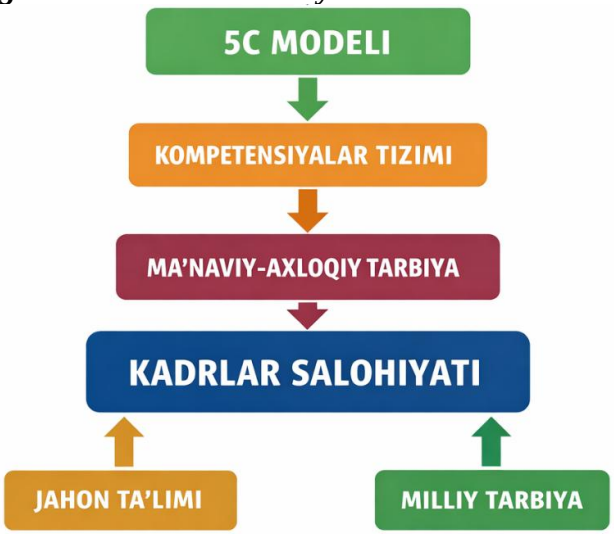
1-jadval. 5C modeli va ma’naviy-axloqiy komponentlar integratsiyasi

5C komponenti	**Mazmuni**	**Ma’naviy-axloqiy jihati**	**Natija**
Communication	Muloqot qilish qobiliyati	Hurmat, bag‘rikenglik	Samarali ijtimoiy aloqa
Collaboration	Jamoada ishlash	Hamjihatlik, mas’uliyat	Jamoaviy samaradorlik
Critical thinking	Tanqidiy fikrlash	Haqiqatni anglash, adolat	To‘g‘ri qaror qabul qilish
Creativity	Ijodkorlik	Yangilikka ochiqlik, estetik did	Innovatsion yondashuv
Citizenship	Fuqarolik ong	Vatanparvarlik, ijtimoiy mas’uliyat	Faol fuqarolik pozitsiyasi

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, kommunikativlik va kollaboratsiya ko‘nikmalari o‘quvchilarda ijtimoiy munosabatlar madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Tanqidiy fikrlash esa shaxsning mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirib, adolat va haqiqat tamoyillariga asoslanadi. Ijodkorlik va fuqarolik kompetensiyalari esa shaxsning ijtimoiy faolligi hamda innovatsion salohiyatini oshiradi. Demak, 5C modeli doirasidagi har bir ko‘nikma ma’naviy-axloqiy qadriyatlar bilan uyg‘unlashgan holda kadrlar salohiyatini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari asosida kadrlar salohiyatini shakllantirishning integratsion modeli ishlab chiqildi. Ushbu model jahon ta’lim konsepsiyalari, 5C kompetensiyalar tizimi hamda milliy tarbiya qadriyatlarining o‘zaro uyg‘unligini aks ettiradi. Quyidagi diagrammada kadrlar salohiyatini yuksaltirish integratsion model asosida ifodalanadi.

1-diagramma. Kadrlar salohiyatini shakllantirish modeli

Diagrammada aks ettirilganidek, jahon ta’lim tizimida shakllangan kompetensiyalar modeli milliy tarbiya va ma’naviy-axloqiy qadriyatlar bilan integratsiyalashgan holda kadrlar salohiyatining rivojlanishiga xizmat qiladi. Mazkur jarayonda ma’naviy-axloqiy tarbiya markaziy o‘rin egallab, barcha kompetensiyalarni yagona tizimga birlashtiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu model ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish bilan birga, shaxsning har tomonlama barkamol rivojlanishini ta’minlaydi.

Mazkur modelda jahon ta’limi asosida shakllangan 5C kompetensiyalar tizimi milliy tarbiya va ma’naviy-axloqiy qadriyatlar bilan uyg‘unlashgan holda kadrlar salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu integratsiya shaxsning nafaqat kasbiy, balki ijtimoiy va ma’naviy rivojini ham ta’minlaydi.

MUHOKAMA. Olingan natijalar zamonaviy ta’lim tizimida ma’naviy-axloqiy tarbiya va kompetensiyaviy yondashuv o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni tasdiqlaydi. Jahon tajribasida kompetensiyalarni rivojlantirishga katta e’tibor qaratilayotgan bo‘lsa-da, milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirilmagan ta’lim modeli shaxsning to‘laqonli rivojlanishini ta’minlay olmaydi.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kadrlar salohiyatini yuksaltirishda faqat texnologik va metodik yondashuvlar yetarli emas. Bunda ma’naviy-axloqiy omillar asosiy rol o‘ynaydi. Ayniqsa, globallashuv sharoitida milliy identitetni saqlash va rivojlantirish muhim vazifa bo‘lib qolmoqda. Shu nuqtai nazardan, jahon va milliy tarbiya konsepsiyalarining sintezi pedagogik innovatsiyalarning samaradorligini oshiradi hamda barqaror rivojlanish uchun zarur bo‘lgan inson kapitalini shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, jahon va milliy tarbiya konsepsiyalari asosida kadrlar salohiyatini yuksaltirish zamonaviy ta’lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish asosiy omil sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot natijalari asosida shuni ta’kidlash mumkinki, 5C modeli asosida kompetensiyalarni rivojlantirish milliy tarbiya elementlari bilan uyg‘unlashtirilganda yanada samarali natijalarga erishiladi. Bu esa o‘z navbatida raqobatbardosh, ma’naviy yetuk va ijtimoiy faol kadrlarni tayyorlash imkonini beradi. Kelgusida mazkur yo‘nalishda ilmiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va milliy qadriyatlarni global ta’lim tizimiga integratsiya qilish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Allaberganov, O., Mirtalipova, N., Ganieva, G., Isayeva, G., Abatova, S., Nurullayeva, N., ... & Mukhiddinova, M. (2025). The architectural legacy of Samarkand and Bukhara along the silk road. Archives for Technical Sciences/Arhiv za Tehnicke Nauke, (32).

2. Bekzodovna, J. M., & Akbarovna, D. G. (2023). Innovative methods and tools in higher education. Science and Innovation, 2(11), 708-715.

3. Jumayeva, M. (2024). Organizing primary education process on the base of international experiences and developing critical and creative thinking. Science and innovation, 3(B4), 73-75.

4. Fullan, M. (2013). Stratosphere: Integrating technology, pedagogy, and change knowledge. Pearson.

5. Isaeva, G., & Qallibekova, A. Q. Maktabgacha ta’lim tashkilotida bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashda rivojlantiruvchi muhitning ahamiyati. Интернаука Учредители: Общество с ограниченной ответственностью" Интернаука", 55-56.

6. Jumayeva, M., Quvvatova, G., & Dovurova, G. (2023). Innovative methods and tools in higher education. Science and innovation, 2(B11), 713-720.

7. Kamiljanovna, Z. D., O‘G‘Li, A. S. J., & Jumayeva, M. B. (2022). The Analysis Of Higher Order Thinking Skills. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 672-676.

8. Komilov, J., Isaeva, G., Jonzokova, S., Nosirova, D., & Suleymanova, R. (2021). Innovative approaches of psychological training of young sportsmen to the competitions. Ilkogretim Online, 20(3).

9. Jumayeva, M. B. (2025). Use of educational methods in pedagogy. Икро журнал, 14(02), 168-174.

10. Rakhimov, B., Isaeva, G., Nosirova, D., Fayzieva, S., & Erkaeva, M. (2020). Development of students' self-educational activities in the conditions of education informatization. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(7), 8112-8118.

11. Umidjon, G., & Mukarrama, J. (2022). Used in lesson processes efficiency of interactive methods. Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali, 161-162.